

AFB. 73. Groepen Karolingische ruiters met lange vleugellansen, en sporen aan hun voeten in stijgbeugels. Sankt Gallen, Stiftsbibliothek, Cod. Sang. 22, f14or. Foto: Stiftsbibliothek.

4 LATEN ZIEN WIE JE BENT

Niet iedereen is Dorestad was hetzelfde. Er waren arme en rijke mensen, boeren en handelaars, mannen, vrouwen en kinderen. Juist in Dorestad zag ook niet iedereen er hetzelfde uit: er kwamen mensen uit alle windstreken naar de stad toe, dus als je door de straten liep, kwam je mensen met een blanke en met een wat donkerdere huid tegen, mensen met blond, rood en zwart haar, mensen met vreemde kleren, met grote honden, ook mensen die je niet kon verstaan. Het leven in Dorestad had een bepaalde stadse en internationale allure en was daardoor heel anders dan het leven in kleinere nederzettingen. In Dorestad moest steeds van alles te beleven zijn geweest.

LEVEN MET INTERNATIONALE ALLURE

Ook niet elke dag was hetzelfde. Het middeleeuwse dagelijks leven wordt vaak als nogal eentonig voorgesteld, maar in Dorestad was er in ieder geval een groot verschil tussen zomer en winter, een beetje zoals heden ten dage op een waddeneiland. In de zomer was het een enorme drukte in de stad, met continu vreemdelingen op bezoek, die ook moesten slapen, eten en drinken. Er werd veel gekocht en verkocht, het moet soms hebben gerammeld van het geld. In de winter was het rustiger, stiller, meer beperkt tot de stadsbevolking zelf. In de

winter werd er hard gewerkt aan de voorraden voor het nieuwe zomerseizoen. Dat zomerseizoen, het handelsseizoen, moet haast losgebarsten zijn, wanneer de eerste schepen aankwamen.

Maar ook per seizoen was niet elke dag hetzelfde. Er waren zondagen en feestdagen, waarop niet gewerkt werd, maar wel een mis gedaan, soms processie gehouden, en ook gedobbeld en gedronken. Er waren ook dagen dat de plaatselijke heerser – hoe noemden ze hem? graaf? – in de stad was, om belasting te innen, recht te spreken, zaken te doen. En waarschijnlijk is ook de keizer wel ooit in Dorestad op bezoek geweest. Zeker tijdens de regering van Karel de Grote was Dorestad een belangrijk ‘emporium’ (handelscentrum) aan de rand van het grote rijk. Een van de manieren waarop Karel dat rijk bij elkaar gehouden heeft is door letterlijk overal zijn gezicht te laten zien. Hij zetelde in Aken, wat niet zo heel ver weg is, zeker niet per schip, en hij had onder andere een palts in Nijmegen, van waar je zo in Dorestad bent. We kennen helaas zijn reischema niet, maar hij zal beslist ooit in Dorestad zijn geweest.

Hoe gaat dat, de keizer op bezoek? Hij zal een opvallende entree gemaakt hebben in de stad, te paard, met zijn edelen om zich heen. Je zult aan zijn kleding en uitrusting hebben kunnen zien dat hij de keizer was (zie afb. 78). Waarschijnlijk heeft de plaatselijke graaf hem ontvangen, een diner aangeboden, muziek voor hem laten spelen, geschenken gegeven, rondgeleid door de stad. Er zal een heilige mis gedaan zijn door de plaatselijke geestelijken, mogelijk een processie met

reliëken of kerkschatten. De keizer zal de mensen van Dorestad toegesproken hebben, een goede speech, misschien met een gunst die hij aan de stad beloofde. Zouden ze een troon voor hem hebben neergezet, vandedels hebben opgehangen? Zouden mensen hun huizen versierd hebben, hun mooiste kleren aangedaan, zien en gezien worden? Een dag om nog lang aan terug te denken?

TEKENS VAN MACHT

Ook in de Vroege Middeleeuwen was de status van mensen vooral af te leiden uit hun uiterlijk vertoon. De elite had bepaalde voorrechten. Die hadden te maken hebben met wat je mocht doen en waren te zien aan wat ze hadden. Het belangrijkste voorrecht was het dragen van bepaalde wapens, zoals zwaard (afb. 74 & 75) en vlegellans (een lans met uitsteeksels aan de zijkant van de punt, afb. 76). Een ander voorrecht was het jagen, zodat de elite van Dorestad te herkennen was aan hun paarden (zie afb. 73), waarop ze natuurlijk ook hoog zaten en letterlijk neerkeken op de voetgangers.

Er zijn in Dorestad opvallend veel zwaarden, lansen, paardentuig, stijgbeugels en ruitersporen teruggevonden, en veel hiervan is ook nog eens opvallend rijk versierd. Dat wijst erop dat er een relatief grote groep elite in de stad was en dat die groep behoorlijk rijk was. Dat moet je ook hebben kunnen zien aan hun kleding en sieraden, aan wat ze aten en dronken, en aan het vele geld dat ze uitgaven op de markt van Dorestad. Hun rijkdom straalde natuurlijk uit op de stad: het was de moeite waard luxe producten te koop aan te bieden en er waren hooggekwalificeerde makers zoals wapensmeden en edelsmeden aanwezig. Uit de tolregisters blijkt dat er ook jachthonden verhandeld werden in Dorestad: ook die werden alleen gekocht door de elite die mocht jagen (zie afb. 77 & 78).

AFB. 74. Zwaarden uit Dorestad, zowel aan twee kanten scherpe oftewel tweesnijdende (spathae) met kruisvormige gevesten, als opvallend grote eensnijdende (saxen). Foto: RMO (f 1936/11.2; f 1952/2.1; f 1936/11.3 en 11.4; f 1936/11.1).

REISSCHEMA VOOR MOZAÏEKSTEENTJE

Naam reiziger: tessera (mozaïeksteentje)

Vertretpunt: Venetië (Italië)

Vertrekdatum: najaar 800 na Chr.

AANBEVOLEN TRAJEKT:

Venetië - Dorestad, via Frankrijk.

Vervoermiddel: paardenkar. U reist in een afgesloten kist in een bewaakt konvooi.

Verblijf: Dorestad. Hier wordt u opgeslagen tot het marktseizoen.

AFB. 170. In de handelswijk van Ribe (Denemarken) zijn meer dan 1000 mozaïeksteentjes gevonden, resten van een intensieve kralenproductie. Ribe, Vikingenmuseum. Foto: Vikingenmuseum.

Dorestad - Ribe (Denemarken), via de Noordzee.

Vervoermiddel: Vikingschip. U reist in een comfortabele kist met stro. Dekzeil aanbevolen.

Verblijf: Ribe. Hier wordt u verwerkt tot glazen kraal.

Ribe - Rusland, via de Baltische kust.

Vervoermiddel: vrachtschip. U reist in een groot gezelschap van kralen in een gedeeld zakje.

Eindpunt: Rusland

Aankomstdatum: voorjaar 803 na Chr.

Totale reisduur: 2,5 jaar

Opmerkingen: langdurige stop-overs. Route mogelijk niet optimaal.

AFB. 171. Zogenaamd reticella-glas, genoemd naar de opgelegde ribben van gedraaide glasdraad. Dit is zeer luxe glaswerk, mogelijk afkomstig uit Noord-Italië. Foto: RMO (alle uit Dorestad).

AFB. 172. Reconstructie van het roodpaarse reticella-schaaltje. Tekening: Roel Bakker.

AFB. 173. Groen reticella-schaaltje met groen/gele bandjes, gevonden in Valsgårde, Uppland (Zweden). Stockholm, Statens Historiska Museet, inv.nr. 33474. Foto: SHM Stockholm.

AFB. 183. Vikingschat uit ca. 850, gevonden in Westerklijf op Wieringen, bestaande uit meer dan anderhalve kilo zilveren sieraden en munten in een Badorf potje. Veel van de munten zijn geslagen in Dorestad. Foto: RMO (inv.nr. g 1996/11.1-6).

9 CONFRONTATIES

De bloeitijd van Dorestad valt grotendeels vóór de periode van de Vikinginvallen. De kusten van Groot-Brittannië en het vasteland worden al vanaf circa 800 door groepjes noorderlingen onveilig gemaakt, maar pas vanaf 834 lijdt ook Dorestad daaronder. De komst van Vikingen naar het rijke Dorestad is niet verwonderlijk: ze wisten precies waar ze moesten zijn. De stad is ook niet verwoest: de beschadiging was nooit zo groot dat ze zich niet over één winter kon herstellen. Maar we moeten de aanvallen ook niet onderschatten: de Dorestaders zullen het ervaren hebben als terreur, die elk moment kon toeslaan en waartegen je eigenlijk weinig kon ondernemen. Na de lange periode van veiligheid en welvaart – minstens drie generaties lang – moet het meer en meer onzeker zijn geworden of je in Dorestad een goed leven kon leiden. Eén generatie vol Vikingaanvallen later was Dorestad opgegeven.

KEIZERLIJKE VERDEDIGING

In haar beginperiode is Dorestad politiek en daardoor ook economisch instabiel. In de zevende eeuw is Dorestad vrijwel zeker in handen van Friezen. Dat blijkt uit wat er later in de bronnen over wordt gezegd, maar wordt (zo zegt Juke Dijkstra) onderschreven door recente zevende-eeuwse vondsten in Wijk bij Duurstede, die erg overeenkomen met wat elders in Noord-Nederland is aangetroffen. Als vanaf het midden van die eeuw de Merovingers/Franken hun invloed steeds verder naar het noorden uitbreiden, raken ze in de buurt van de stad een aantal keer slaags met de Friezen. Pas in 695, in de slag ‘bij het castrum Dorestad’, weet de Frankische koning te winnen. In de decennia daarna zijn er een aantal confrontaties tussen Friezen en Franken en lijkt Dorestad een speelbal in die machtsstrijd. Pas na de dood van de Friese koning Radboud, in 719, geven de Friezen zich definitief gewonnen. De stevige Frankische greep op de stad daarna is een belangrijke voorwaarde voor het tot bloei komen van deze handelsstad. De bloeitijd van Dorestad kun je dan ook omschrijven als de tijd tussen de confrontaties met de Friezen en die met de Noormannen.

Al de hele achtste eeuw zijn er Scandinaviërs naar Dorestad gereisd. Ze kwamen om te handelen en er zijn geen berichten over ordeproblemen. Aan het einde van de achtste eeuw is er voor het eerst een verrassingsaanval van Vikingen, op het kloostereiland Lindisfarne voor de Noord-Engelse kust (afb. 184). Het nieuws over deze brute noorderlingen of ‘Noormannen’ verspreidt zich snel over heel Europa. Karel de Grote realiseert

afb. 198. 'De Noormannen bij Dorestad'.
Schoolplaat van J.H. Isings uit 1927.
Foto: Onderwijsmuseum Rotterdam.

10 HET NALEVEN VAN DORESTAD

Ons Dorestad, de Frankisch-Karolingische handelsstad, was in de tiende eeuw verdwenen. Wat er aan bewoning was op dezelfde plek werd Wijk genoemd, een benaming voor een vooral agrarische nederzetting. De bewoning in die tijd wordt dan ook omschreven als een ‘villa’, in de Romeinse betekenis, dus een zelfstandig, min of meer geïsoleerd groot landbouwbedrijf. De naam van de beroemde voorganger was echter nog wel bekend: in 948 wordt de villa genoemd als ‘villa quondam Dorsteti autem Vvik nominata’: waar ooit Dorestad was maar het nu Wijk heet. Ook in de eeuwen die volgden bleef de plaats Wijk heten, maar de naam van het oude Dorestad is er blijkbaar een beetje aan blijven hangen. Het kasteel dat in de dertiende/veertiende eeuw hier verrijst, wordt dan ook ‘Duurstede’ genoemd en ergens in diezelfde Late Middeleeuwen wordt de naam van de stad dan Wijk ‘bij Duurstede’, zoals de plaats nu nog heet.

Dorestad bleef wel bekend, maar als een soort legende. En hoewel de naam aan de plek verbonden werd, ontstonden er ook andere theorieën over waar Dorestad gelegen zou hebben. Om die reden noemen de auteurs van *Het verleden van Nederland* Dorestad ‘het Nederlandse Troje’. Pas nadat in 1842 bij grootschalig beenderdelven in de buurt van Wijk bij Duurstede daadwerkelijk resten van de vroegmiddeleeuwse handelsstad werden teruggevonden, kreeg Dorestad een nieuw leven als onderwerp van tekst en beeld. In die legendes en ook in de nieuwe beeldvorming stonden steeds dezelfde twee elementen centraal: een rijke handelsstad, verwoest door de Vikingen. Ook toen duidelijk werd dat er veel meer zaken hebben meegeënspeeld bij de ondergang van Dorestad, bleef dat scenario het beste te verkopen aan een groot publiek.

VERGANE GLORIE

Inmiddels weten we dat ook andere, gecompliceerdere factoren van belang waren voor het einde van de succesformule Dorestad. Een daarvan is de voortdurende strijd tegen het steeds natter wordende landschap en de enorme investeringen in tijd en geld die nodig waren om de haven open te houden. Dat type haven was eigenlijk ook achterhaald, maar het terrein van Dorestad leent zich niet voor een open haven, waar schepen met meer diepgang langs kades konden ankeren; de meanderende rivier is daarvoor te onrustig. De handelsplaatsen die de rol van Dorestad overnamen, bijvoorbeeld Tiel en Deventer, lagen gunstiger aan dieper water.